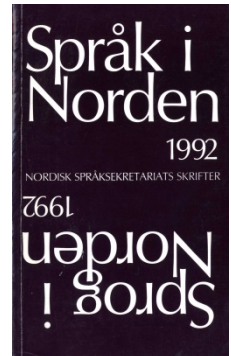

Sprog i Norden

Titel: Det danske sprogs fremtid
Forfatter: Erik Hansen
Kilde: Sprog i Norden, 1992, s. 84-89
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det danske sprogs fremtid

Af Erik Hansen

Overvejelser om det danske sprogs fremtid bør ikke dreje sig om om sproget vil overleve de næste par hundrede år. Det er ganske usandsynligt at sproget vil gå til grunde.

Spørgsmålet er derimod hvor meget og hvordan dansk vil blive påvirket af fremmede sprog, formentlig først og fremmest engelsk, og endvidere hvilken status dansk vil få i Danmark og i Europa: Hvem vil tale dansk i fremtiden, i hvilke situationer og om hvilke emner vil de formulere sig skriftligt og mundtligt på dansk?

De afgørende nye betingelser det danske sprog skal eksistere under, er noget i retning af tosprogethed. I fremtidens samfund vil i det mindste engelsk komme til at spille en meget stor rolle i hverdagen. De fleste danskere vil dels gennem deres uddannelse, dels gennem deres hverdag og deres arbejde komme til at bruge og beherske engelsk, og måske også tysk eller fransk, i et helt andet omfang end nu, hvor de fleste ikke kan stort andet end sige hvad klokken er og bestille en øl på en restaurant.

Der er tre faktorer der bliver afgørende for overvejelserne over det danske sprogs fremtid. Det er den omgivende politiske virkelighed, folkets holdning, og den aktive sprogpolitik.

Den omgivende politiske og økonomiske virkelighed i EF

er egentlig temmelig detaljeret planlagt allerede nu. Den frie bevægelighed af arbejdskraft og kapital vil betyde meget kraftigere kontakt med udlandet, dels ved at danskerne rejser ud, dels ved at udlændinge etablerer sig i Danmark.

EF's uddannelsespolitik vil opmuntre til udveksling af studenter og andre under uddannelse, skolerne må styrke engelskundervisningen, og gymnasier og højere læreanstalter vil ligefrem tilbyde undervisning i mange fag på engelsk, så eleverne er effektivt forberedte på den europæiske virkelighed.

Allerede nu har mange danske hjem adgang til et stort antal

europæiske radio- og fjernsynskanaler, først og fremmest engelsk- og tysksprogede, noget der har øget den voksne befolknings interesse for at lære fremmede sprog.

En del store internationale koncerner bruger i deres danske afdelinger moderlandets sprog, i al fald i skriftlig kommunikation. Til trods for at dansk er et fuldt berettiget forhandlingsprog, foretrækker mange danske EF-politikere at skrive og føre forhandlinger på de europæiske hovedsprog, for at undgå trættende og forsinkende oversættelse og tolkning. Og det er velkendt at mange forskere publicerer deres afhandlinger på engelsk, fransk eller tysk for at gøre resultaterne kendt uden for Danmark.

Alt i alt en voldsom intensivering af den sproglige og kulturelle kontakt med det øvrige Europa.

Folkets holdning

Jeg kan forestille mig at det danske folk vil kunne reagere på disse forhold på to forskellige måder, forstået sådan at det er et enten – eller. Enten giver man efter for presset udefra og accepterer at dansk trænges bort fra det ene anvendelsesområde efter det andet. Eller man reagerer på presset ved netop at insistere på at det danske sprog forbliver i sine gamle rettigheder.

A. Dansk trænges tilbage fordi det er upraktisk. Der er næsten ingen udlændinge der kan dansk, tolkning og oversættelse er dyr og tidsrøvende, og da alle danskere nu er så gode til engelsk. . . Yderligere vil mange nok ligge under for den vulgære illusion at engelsk, fransk eller tysk er ædlere, klarere og bedre sprog end dansk. Det kommer af at man lærer fremmedsprog gennem undervisning, grammatikker og regler der opstiller alle det fremmede sprogs raffinementer. Modersmålet er derimod noget man lærer intuitivt, og derfor opdager man ikke så let dets regler og finesser.

Det er derfor praktisk – og ikke noget tab – at dette bondemål fortrænges fra det ene fagområde efter det andet, administration, teknologi, presse, faglitteratur, underholdning, og H.C. Andersens eventyr er såmænd slet ikke så ringe i engelsk oversættelse. Til sidst bliver dansk et kuriøst fritidssprog, som

det ikke er nødvendigt at opdatere bl.a. ved nye ord. Så hvis man på et tidspunkt fortryder og vil genindføre dansk på de tabte domæner, vil det med rette vise sig uegnet.

Det må understreges at denne opgivende holdning næppe har meldt sig endnu. Den naive dyrkelse af engelsk og amerikansk, som i Norge har ført til aksjonen for språklig miljøvern, bygger jo på en fascination af det eksotiske sprog engelsk, fordi det er så sjældent at de engelske ord lyser op mellem de mange grå danske, latinske, græske, tyske og franske gloser.

B. Derimod kan man mærke ansatser til den anden holdning som jeg forudser. Den bygger på had til eller i det mindste skepsis over for EF.

EF fremstilles af sine tilhængere som en politisk dannelse der skal sikre os mod krig i Europa, for første gang siden verdens skabelse, og endvidere sikre at Europa klarer sig økonomisk og kulturelt som en enhed over for andre store enheder. Et lille land som Danmark har som medlem af EF langt større indflydelse på europæiske beslutninger end det ville have som suveræn stat. Der er stort flertal i det danske folketing for denne opfattelse.

Men det bliver tydeligere og tydeligere for os andre at EF's formål frem for noget er at fremme produktion og handel. Det drejer sig om favorisering af en hæmningsløs profitjagt hen over alle nationale og moralske grænser. Det med kulturen har man været nødt til at tage med for at sikre stemmer nok til projektet. Men det drejer sig først og fremmest om ecu.

Danske miljølove forringes for at de kan harmoniseres med de europæiske, og der påtvinges os tre dyre broer, som vil ødelægge Sjælland og som har hele det danske folk imod sig.

Landet er allerede nu fuldt af udenlandsk kapital. Om nogle få år kan hvem som helst købe dansk jord og fylde virksomhederne med udenlandsk arbejdskraft, og formentlig er vore regler for bygnings placering, udseende, energiforbrug og størelse også for restriktive for markedskræfterne.

Jeg ventar at mistænksomheden over for EF vil blive så stærk at vi kommer til at opleve os selv som danskere på en måde som vi ikke har kendt siden krigen. Og det vil selvfølgelig styrke det danske sprog som et af vore vigtigste identitetssignaler.

Det vil uden tvivl blive nødvendigt at være tosproget af rent praktiske grunde, men danskerne vil insistere på at dansk er andet end en folkloristisk kuriositet. Det skal ikke kun være noget man taler søndag eftermiddag.

Der findes her i Norden to gode eksempler på hvordan grov politisk, kulturel og sproglig imperialisme virker på små samfund. Vi ved alle hvilken rolle det danske sprog har spillet i den islandske og den færøske historie; men der er ingen steder i Norden hvor det oprindelige sprog har holdt sig så godt som netop der. Einar Haugen har engang sagt at Færøerne er det bedste europæiske eksempel på et tosproget samfund. Det stemmer med min egen erfaring, at så at sige alle færinger ikke bare taler dansk, men taler et meget korrekt og meget funktionsdygtigt dansk. Men der er jo ingen færinger der er i tvivl om hvad der er deres modersmål!

Det færøske eksempel er mit bedste bud på det danske sprogs fremtid i EF. Så længe det er en selvfølge at man har sit sprog i fred, tænker man ikke over at man har det. Men når det bliver mobbet, tager vi parti for sproget og forsvarer det.

Den aktive sprogpolitik

Sammenlignet med de fleste andre nordiske lande er det karakteristisk for Danmark at der egentlig ikke *tales* om sprogpolitik. Naturligvis *føres* der sprogpolitik: Det er sprogpolitik at skolerne har modersmålsundervisning, og at der udgives en officiel Retskrivningsordbog; det er sprogpolitik at vi har dansksproget radio, fjernsyn og dagspresse – og det er sprogpolitik at vi ikke har forbud mod at restauranter har udenlandske navne osv. Men det er alt sammen så selvfølgeligt at det ikke er emner for debatter i Folketinget, for diskussioner på arbejdspladserne eller for samtaler i hjemmene.

Det er sandsynligt at vort medlemskab af EF vil tilskynde os til en mere eksplicit og mere aktiv sprogpolitik som kan gøre det muligt i nogen grad at styre udviklingen.

En sprogpolitik kan være introvert, dvs. at den beskæftiger sig med sprogets udtale, ortografi, ordforråd, syntaks osv. («corpus-planning»). Eller den kan være ekstrovert, dvs. beskæftige

sig med sprogets status i forhold til omgivende nationalsprog («status-planning»).

En beslutsom introvert sprogpolitik er ganske fremmed for dansk tradition og dansk lynne. Sprogets ortografi, ordforråd, syntaks og stil vil ganske givet i større eller mindre udstrækning blive påvirket af de store europæiske sprog, men det er ikke noget nyt eller faretruende (se Jørn Lunds indlæg), og det er ikke her en sprogpolitik vil kunne blive af betydning.

Derimod er det vigtigt at vi nu kommer i gang med den helt uvante opgave at tænke over det danske sprogs stilling over for de store europæiske hovedsprog, at vi får en diskussion om det, og at denne fører til en velovervejede sprogpolitik.

Mht. skolen skal det overvejes hvor meget fremmedsprogundervisningen skal kunne fortrænge modersmålsundervisningen og andre nationale fag. Og skal man satse udelukkende på engelsk, eller skal også andre fremmedsprog styrkes?

Også forholdet til de nordiske nabosprog er et sprogpolitisk emne. Skal uddannelsesstederne pålægges og pressen og medierne tilskyndes til at tage det nordiske sprogfælleskab alvorligt, eller skal vi bare fortsætte som hidtil?

Der vil også opstå krav om fremmedsprogede udsendelser i radio og tv. Hvilken art af udsendelser, og hvor stor en del af sendetiden kan de få?

Skal EF-borgere der etablerer sig i Danmark, kunne gøre krav på al offentlig service på deres eget sprog? Og hvor imødekommende skal vi være når magtfulde erhvervsfolk om nogle år kræver det danske alfabet EF-harmoniseret ved afskaffelse af bogstaverne æ, ø og å?

Der er for tiden ni ligeberettigede arbejdsprog i EF. Hvis resten af Norden og de fleste østeuropæiske republikker optages, bliver det nødvendigt at reducere meget kraftigt i antallet af officielle EF-sprog. Hvad kommer det til at betyde for det danske sprog?

Der er i det hele taget næppe tvivl om at dansk vil blive trængt tilbage på visse administrative og tekniske områder. Hvilke domænetab der er acceptable og hvor vi skal sætte grænsen, er vigtige sprogpolitiske spørgsmål.

Fremtiden og det nordiske

Det er som regel hykleri hvis nogen påstår at de i det daglige går rundt og føler sig som nordiske. Så længe man bliver i Norden, er forskellene mellem de nordiske nationer betydelig mere iøjnespringende end lighederne.

Men i samme øjeblik vi er sammen med folk uden for Norden, så får vi det orienteringspunkt som gør at vi kan opleve os selv som nordiske individer og nordiske folk. Udlændingene virker som katalysatorer for fællesskabsfølelsen.

Sådan vil det også gå i EF. Når vi sidder i den internationale reklames stupide jerngreb, når der træffes beslutninger hen over hovedet på os om uddannelse, miljø og kultur i Norden, når vi ser vore lande fulde af tyske, polske og italienske fabrikanter der opkøber jorden og gør med den hvad der passer dem, på dispensationer fra EF's centrale miljøstyrelse i Palermo – så vil den nordiske urbefolkning komme til at føle et fællesskab, sprogligt, kulturelt og politisk, som udfylder al den tomme retorik om det nordiske der har lydt i hundrede og femti år. EF's centralistiske kræmmervælde vil blive konfronteret med Nordens demokratiske traditioner, som ikke overlader hvad som helst til markedskræfternes frie spil, og det vil for alvor gå op for os at også de nordiske sprogs skæbne hænger sammen.

Om femti til seksti år vil EF gå i opløsning under militærkup og blodige borgerkrige. Norden vil efter nogen tøven erklære sig forenet og selvstændigt og bliver hurtigt besat af trætte og desillusionerede enheder af den centrale EF-hær. De isoleres totalt, idet man nægter at tale andre sprog med dem end nordiske, store dele af styrkerne deserterer i løbet af de første måneder, og besættelsen ophører i løbet af et års tid. Så kan Norden prøve at realisere drømmen fra 1397, at blive ét samfund – og ét sprog-samfund – på over tyve millioner mennesker.